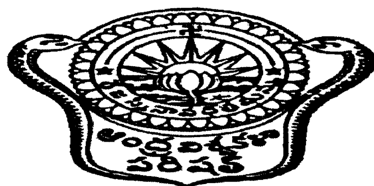
పిరదౌసి

కళాప్రపూర్ణ
గుఱ్ఱం జాషువ

ఆంధ్రాయూనివర్సిటి ప్రెస్సు
వాల్తేరు

Copies : 10,000 May 1971

Series No. 96

Price : Rs. Rs- 5 P 0 0

PRINTED AND PUBLISHED BY THE DIRECTOR
ANDHRA UNIVERSITY PRESS, WALTAIR

కృతిపతి ప్రశంస

బ్రహ్మకులమునఁ గల యన్వవాయములను
రాణఁ జెన్నారు శ్రీ సింగరాట్కులమునఁ
బ్రథితయశుఁడైన మల్లపరాజుగారు
ప్రభవమందెను గొనములు పరిమళింప.

ఆ రమ్యకీర్తిశాలికిఁ
గోరికలు ఫలింప ముద్దుఁగొమరుఁడు లక్ష్మీ
నారాయణుండు పుట్టెఁ బ
యోరాశికిఁ బూర్ణహిమమయూఖుండు బలెన్.

తాలిమి మేల్మి సౌమ్మయి సదా వదనంబు నలంకరింపగా
నాలుకమీఁద సత్యవచనంబు నివాసముసేయ, దొడ్డయి
ల్లాలగు జ్ఞానమాంబిక ప్రియంబునఁగొల్వ, సుఖాంబురాశిలోఁ
దేలుచు నా గుణాఢ్యుఁడు ప్రతీతి వహించు సుధీజనంబులన్.

నా ముద్దుల కృతికన్యా
యీ మంగళమూర్తి జీవితేశుఁడుగా ; ని
త్యామోద కుసుమ విసరము
మోమున వికసింప నంకమున నుండఁగదే !

అనుకూలుండగు నీమనోహరుని నామాంకంబు దిగ్దేశరా
డ్జన జిహ్వాంచల సీమలన్నిలుపు మాచంద్రార్కమున్ జారిపో
వని నీ జవ్వన మస్మదాంధ్ర విషయ ప్రాగ్దేశ దీపంబుగా
మని భాషాలలితాంగి కూఁత యిడుమమ్మా ! కావ్యకన్యామణీ !

—జి. జాషువ

కథాసంగ్రహము

ఒకనాఁడు గజినీమాహూదు నిండుకొలు వుండి, పారసీక కవులలోఁ బ్రథమగణ్యుం డనఁబరఁగు పిరదౌసి కవిని రావించి షానామా యను గ్రంథమును (రాజచరిత్ర) రచించి తన కంకితము చేసినచోఁ బద్యమున కొక్క దీనారము (బంగారునాణెము) నొసంగెద నని వాగ్దానము చేసె. అంత నక్కవి సమ్మతించి గ్రంథరచనమున కుద్యమించి, ముప్పది సంవత్సరములు శ్రమపడి యరువదివేల పద్యములు వ్రాసి ముగించి, రాజ సభా మధ్యమునఁ బఠించి, సకల కవి పండిత జేగీయమాన మయిన తన కవితా నైపుణ్యమును బ్రకటించి గ్రంథమును జేని కర్పించి స్వగృహము నకుఁ బోయె. అనంతరము రాజుగా రేకారణమువనో బంగారమునకు మాఱు వెండినాణెములను బుత్తెంచిరి. చిరకాల సంవర్థమానంబగు నాశా గేహంబు విచ్ఛిన్నం బగుటఁ గవివరుం డెంతయు వగచి, రాజును నిందించుచుఁ గొన్ని పద్యములను వ్రాసి పంపె.

అంత భూభర్త యాగ్రహించి కవినిఁ బట్టి చంపుఁడని భటుల నాజ్ఞ సేయ పిరదౌసి సతీసుతసమేతుఁడై గజినీ విడిచి స్వగ్రామమయిన తూసు పట్టణముఁ జేరి తలదాఁచుకొన నిశ్చయించి, బహుప్రయాసతో నరణ్యములు నిర్గమించి కతిపయ వాసరంబులకు పారసీకము చేరి నివసించుచుండె. కవి హననోద్యుక్తుఁ డయిన మహమ్మదు సామంతరాజులు సేయు హితోపదేశమున శాంతి వహించి, కవి ఋణము దీర్చుకొనఁ దలఁచి యొకనాఁ డఱువదివేల దీనారము (బంగారు నాణెము) లుష్ట్రముపై నిడి వీరభటుల కర్పించి కవి కొసంగుఁడని పనిచె. కాని ప్రయోజన మేమి? ధనము తూసుపట్టణము తూర్పుగవినిఁ బ్రవేశించెను. కవి శవము పడమటి గవినుండి ప్రేతభూమికిఁ గొంపోఁబడెను.

అంత రాజభటులు హేమరాశిని కవి యిల్లు సేర్చి పిరదౌసి కొమార్తెను పరిగ్రహింపుమని ప్రార్థింప, "నా తండ్రిని నిరంతరము దుఃఖపెట్టిన నీచమైన ధనమును నేను ముట్టను" అని యామె నిరాకరించె. ఈ ఘోరవార్తను విని మహమ్మదుగా రెంతయుఁ జింతించి, యేతద్ధనముతో తూసుపట్టణమున పిరదౌసి పేర నొక సత్రశాల గట్టించెను. దాని చిహ్నములు నేఁడును గలవు. కాని యిందొకరికి కీర్తియు, నొకరి కపకీర్తియుఁ దక్కినది. ఇద్దఱును గాల గర్భమునఁ గలసిపోయిరి. తారతమ్యము లింతియె.

పిరదౌసి

పిరదౌసి

ప్రథమాశ్వాసము

మును గజినీమహమ్మదుఁ డభూత పరాక్రమశాలి, వీరవాహినుల బలంబుతోఁ బదియు నెన్మిదిమాఱులు కత్తిదూసి చిక్కని రుధిరంబులో భరతఖండము నార్ద్రి మొనర్చి సోమనాథునిఁ బెకలించి, కైకొనియెఁ దొమ్మిదివన్నెల రత్నరాసులన్.

బంగారు నాణెముల్ బస్తాలకెత్తించి
మదపు టేన్గులమీఁదఁ బదిలపఱచి
లేఁతపచ్చలు నేటి గోతాలఁ గుట్టించి
లొట్టిపిట్టలమీఁద దిట్టపఱచి
కురువిందమణులను కుంచాలఁ గొలిపించి
పరువుటెద్దుల బండ్లపై నమర్చి
మొలక వజ్రముల జాలెలఁబోసి కూర్పించి
గుఱ్ఱాల మూఁపుల గుస్తరించి
పదియు నెనిమిది విజయరంభల వరించి
గాంగజలమున నెత్తుటికత్తి గడిగి
సర్వము హరించి హిందుదేశంబు విడిచి
గజనిమామూదు గజనీకిఁ గదలిపోయె.

కులుకుబూఁత పసిండి కుడ్యములపైఁ గుట్టాణిముత్యాలుఁ బచ్చలుఁ జెక్కించి, చిరత్న రత్నఖచిత స్తంభంబు లెత్తించి, మేడలు గట్టించి, మసీదుల న్నిలిపి, తుష్ట స్వాంతుఁడై పెంపునం గొలువయ్యెన్ దనసింహపీఠిక నసుంగుం బత్ను లుప్పొంగఁగన్.

భారతక్షోణిఁ గల్గు దేవస్థలములు
చెదరి గజనీపురాన మసీదులయ్యె;
నిప్పటి మసీదు లేరూప మెత్తఁగలవొ
కాల మెఱుఁగును, ధారుణీగర్భ మెఱుఁగు.

హిందువుల దోర్బలము నాశ్రయించి బ్రతుకు
ద్రవ్యసంపద, తురక భూధవునిఁ జేరి
కాఁపురంబుండె నతని ఖడ్గమును వలచి
(సిరి నిజమ్ముగ వట్టి టక్కరిది సుమ్ము.)

ఎందుఁ జూచిన, దనకత్తి కెదురులేక
కోరినంత ధనమునకుఁ గొదువ లేక
దాయబలఁగంబులను గన్ను మూయనీక
యేలుబడి రాజ్యమునఁ జలాయించుచుండె.

నగరి మొగసాల నుండు గంధ ద్విపంబు
దంతముల మీఁద వ్రాయించెఁ దన చరిత్ర
దనరు దిగ్దంతుల పదాఱు దంతములకుఁ
గలుపుకొనఁబోలు విజయ సంగ్రామ సంఖ్య.

ఒక్కొక్క వీరభటునకు
నిక్కంబగు నతని యుద్ధ నిపుణత్వంబున్
జెక్కించి యిచ్చె నీలపు
టక్కరములతోడ బిరుదు లడిదంబులపై.

వడిగల సేనాపతులను
కడాని శాలువలతోడఁ గంకణములతో
గడియింపరాని పచ్చల
పిడికిళ్ళ బహూకరించె విద్వత్సభలన్.

తన కావించిన యుద్ధయాత్రల కమర్త్యత్వంబు గల్పింపఁగో
రినవాఁడై యల పారసీక సుకవిశ్రేణీ శిరోభూషణం
బనఘుండౌ పిరదౌసి నామకవి నాహ్వానించి యొడ్డోలగం
బున నుద్గ్రంథముసేఁతకై యొసఁగెఁ గర్పూరంపు తాంబూలమున్.

ఓ కవివర్య! నీ సుకవితోజ్జ్వల వాఙ్మయ పుణ్యభూమిలో
నాకుఁ గృతి ప్రదానసదనంబు రచింపుము శాశ్వతంబుగన్

మా కులభూషణంబులగు, మానవనాథులఁ గావ్య గేహ ది
వ్యాకృతులం బొనర్చ్పుము, చిరాయురుపేతులఁజేయు మిద్ధరన్.

కవినిఁ గన్న తల్లిగర్భంబు ధన్యంబు ;
కృతినిఁ జెందువాఁడు మృతుఁడు గాఁడు ;
పెరుగుఁదోటకూర విఖ్యాత పురుషులు
కవిని వ్యర్థజీవిఁగాఁ దలంత్రు.

తమ్మిచూలి కేలుఁదమ్మినిఁ గల నేర్పు
కవి కలంబునందుఁ గలదు గాన
నీశ్వరత్వ మతనికే చలామణి యయ్యెఁ;
నిక్కువముగఁ బూజనీయుఁ డతఁడు.

క్షణము గడచిన దాని వెన్కకు మఱల్ప
సాధ్యమే మానవున కిలాచక్రమందు ?
దాఁటిపోయిన యుగములనాఁటి చరిత
మరలఁ బుట్టింపఁ గవియ సమర్థుఁడగును.

ఒక్కొక్క పద్దియంబున
కొక్కొక బంగారు రూక యొసఁగెదను కవీ !
మక్కామసీదు తోడని
వక్కాణించెన్ మహా సభామధ్యమునన్.

మానవేంద్రుని సత్యవాగ్దానమునకు
హృదయగోచర మగుచు వర్ణింపరాని
యద్భుతావేశ మంగంబు నాక్రమించె
స్వాంతమునఁ దోఁచె నూత్న నిసర్గకవిత.

పారసీక గ్రంథ భండారముల నెల్లఁ
గదలించి తీయని పదము లేఱి
వ్యంగ్యవాచ్యార్థ మహాంభోనిధానంబుఁ
దరిచి ముత్యములు రత్నములుఁ గూర్చి

లలితంబులైన యలంకారముల నెల్లఁ
బొరలించి మేలైన సరకులెత్తి
దిరిసెనపుంబూవు కరణి ముద్దులు గారు
శయ్యావిలాసంబు సంతరించి
శాసనము లన్ని పరికించి సకలరాజ
చరితలం దింత సత్యంబు జాఱనీక
ఆర్యసన్నుత షాహనామాభిధాన
భాసురగ్రంధరచన కుపక్రమించె.

వాని డెందంబు సోఁకిపోవని తలఁపులు
వాని కనుసన్నఁ దలలు వంపని యుపమలు
వాని కలమున గులుకుఁ జూపని పదములు
మందునకు లేవు నాఁటి వాఙ్మయమునందు.

వసుధ శాసింపఁగల సార్వభౌముఁ డగును
ధీరుఁడగు, భిక్షుకుం డగు, దీనుఁ డగును
దుఃఖితుం డగు, నిత్యసంతోషి యగును
సత్కవి ధరింపరాని వేషములు గలవె!

తెలుఁగుఁ గవిత్వపుంజిగి, విదేశపుఁ గైతలచెన్ను, ద్రావిడే
యుల కవనంబులోని పసయుం బొసఁగన్ రచియించుచుండె గే
వల రసబంధురంబగు ప్రబంధము, సర్వపదార్థ ధర్మముల్
దెలియఁ దదంతరాంతరవిలీనతఁ గొండొకపిచ్చివానిఁగన్.

అంత నొకనాటి రాత్రి నిజాలయమునఁ
బుష్పశయ్యను బవళించి ముమ్మరముగ
ముసరుకొనివచ్చు తలఁపు గుంపులను, రసము
బొందుచేయుచుఁ గన్నులు మోడ్చియుండ.

ఆకాలంబునఁ బారసీకసతులం దాకారరేఖాగుణ
శ్రీకిం బట్టపురాణియైన యొక రాజీవాక్షి యేతెంచి నా

యాకూతంబు ఫలించునే ? కవివరేణ్యా ! నీకు నారూప మం
గీకార్యంబగునే ? యటం చడుగసాగెం బ్రౌఢవాగ్వైఖరిన్.

చెలువము సౌరభంబు లెదచిమ్మెడు లేఁతగులాబిమొగ్గకున్
దులయగు నాదు జవ్వనము దోసిటఁ బట్టి భవత్పదాంబుజం
బులకడ నిల్పితిం బ్రణయపూజకు వేళ యతిక్రమించె నీ
కులసతి నయ్యెదన్ గవితకున్ జిరకాలము తల్లి నయ్యెదన్.

ముద్దరాల, నంతిపురుల నుండెడిదానఁ
దెగువఁబూని, సిగ్గు తెఱలు చీల్చి
బయలుపడిన నాదు పావన స్నేహంబుఁ
జెప్పనేల పారసీక కవికి ?

తనువెల్లన్ బులకింపఁ జిత్తమున నుత్సాహంబు రెట్టింప, నం
గన కెంగేలు గ్రహించి, ప్రేమరసదిగ్ధంబైన వాల్చూపునన్
గని, యాశ్లేష మొనర్చినన్ గఱకు బాణంబొండు డెందాన గ్రు
చ్చినయట్లయ్యె ; నతండు త్రుళ్ళిపడిలేచెం గంపితాంగంబునన్.

హృద్యకావ్యరచన నేకాగ్రత వహించి
కళవళంబు లేని కవి మనస్సు
గాలి కెదురు గట్టు కాచగోళంబయ్యె
గండు చేఁప దాఁకు కమల మయ్యె.

(నరుని సుఖదుఃఖముల ముందు నడచివచ్చు
నీడ లే స్వప్నములు సుమ్ము నిశ్చయముగ)
కాలచక్రంబు గంభీర గమనమందు
దాఁగికొని యెన్ని యెన్ని చిత్రములు గలవొ?

అతఁడా రాతిరి కన్నుమూయక తదీయ స్వప్నవృత్తాంత మ
ద్భుతమైనన్ దలపోయుచుండెనపుడంభోజాప్తుఁడున్ దూర్పుఁగొం
డతలన్ గుంకుమచల్లెఁ బశ్చిమగిరిన్ భస్మచ్ఛవిన్ జంద్రుఁడున్
మృతుఁడై వ్రాలెవభస్సునం దణఁగిపోయెం దారకాగోళముల్.

క్రమమొప్పన్ సులతానుమేడల నగారామ్రోసె, నాహూతనా
దములన్నిండె మశీదు, లాష్ఘనుల స్కంధావారముం దాట గు
ఱ్ఱము కెంజాలు విదల్చి హేషలిడెఁ, బిర్దౌసీకవీంద్రుండుఁ గా
ల్యములన్ దీర్చి వసించె నింటిమొగసాలన్ మేలిపీఠంబునన్.

అపుడొక పారసీకుఁడు రయంబున వచ్చి సలాము చేసి తొ
ట్రుపడు నెలుంగుతోఁగవివరుల్ దయసేయుఁడుతత్ క్షణంబ మీ
విపులసుఖైకసౌధము గుభిల్లునఁ గూలిన దమ్మగారు వ్రా
సి పనిచి రంచు నిచ్చెఁదనచేనొకయుత్తరమున్ వినమ్రుఁడై.

వత్సరత్రయంబు వయసువచ్చిన ముద్దు
కాలు సేతులుండి కదలు ముద్దు
పుత్ర నామకమున మొదటఁ బుట్టిన ముద్దు
మాననీయ ! యింక మనకు లేదు.

అని తన భార్యామణి వ్రా
సిన కమ్మఁ బఠించి సుకవిశేఖరుఁ డపుడే
తన తూసునగరమునకుఁ బ
యనమయ్యె నయోమయ వ్యథాకులితమతిన్.

కొడుకు నెంజలి హృదయంబుఁ గోయుచుండ
నన్నపానీయములు ముట్టఁడయ్యె నతఁడు;
కాలపురుషుండు దినదినాకారుఁ డగుచు
భావుకుని లీల నోదార్చి పోవుచుండె.

రెండేడుల్ సనినంతఁ జక్కని కొమార్తెన్ గాంచి సానందుఁడై
గండూషించె మనోవిచారము నలంకారంబులున్ జిన్నెలు
న్నిండన్గావ్యము వ్రాయఁజొచ్చె మరలన్నిద్రాసుఖత్యాగియై
పండాకుంబలెనయ్యెఁ "బాపము" తనూప్రాబల్యరక్తచ్యుతిన్.

ముదురుకోయిల కంఠమున నివాసము సేయు
కొసరింపుఁ గూఁతల గుట్టు దెలిసి,
ప్రతిపుష్పగంధగర్భముఁ జీల్చికొని వచ్చు
పిల్లగాడ్పుల జన్మవృత్త మరసి,
మేఘంబు తెరచాటు మెఱపు భోగముసాని
మోసగింపుల యర్థమును గ్రహించి,
శరధినాయకుని క్రొన్నురువు పిల్లల తీఱు
బడిలేని యాటల భావ మెఱిఁగి,

ముగ్ధమోహన సౌందర్యపూర్ణయైన
ప్రకృతి రమతోడ స్నేహభావమున మెలఁగి
ముప్పదేఁడులు సర్వాంగ పుష్టి మెఱయఁ
గబ్బము రచించె పిర్దౌసి కవివరుండు.

కృతి ముగియించి యాష్టను మహీపతి దర్శన మాచరించి సం
గతి వివరించినన్ నృపతి, గడ్డము దువ్వుచు మందహాస వా
సితముఖుఁడై "భళీ! సుకవిశేఖర! యెల్లి సభాంతరస్థ పం
డితుల సమక్షమందునఁ బఠింపుము ర" మ్మని పంపెనాతనిన్.

అనుమానం బిసుమంత లేని మదితో, నంభోనిధానంబు నీఁ
దినవానింబలె, హేమసమ్మిళితకీర్తిన్ గాంచు కౌతుహలం
బున, లజ్జావతియై స్వయంవర సభాభూమిం బ్రవేశించు ము
గ్ధనుబోల్గ్రంథముఁ జంకబెట్టుకొని యాస్థానంబు డాయంజనెన్.

మేలిమి వీడకుండ కరి మ్రింగి వెలార్చిన వెల్గపండులన్
బోలి నృపావలంబమున బొజ్జలు పెంచిన పెద్దపెద్ద దా
డీల తురుష్కపండితుల రీవికిఁ దావలమైన కొల్వు గ
ర్వాలసదృక్కులంగనుచు నాతఁడుచొచ్చెఁ దదంతరాళమున్.

ఎలనవ్వు నెమ్మొగంబునఁ
గులుకం గృతినందు పెండ్లికొడు కాష్టను భూ

తలనాథుఁ డపుడు కౌతూ
హలియై చనుదెంచి గద్దియను వసియించెన్.

ఆనతినంది సొంపు తడియారని షష్టిసహస్రపద్యసం
ధానితమైన గ్రంథము ముదంబున విచ్చి పఠింపసాగె సు
ల్తానుల రాజ్యపాలన విధానము తండ్రి సబక్తజీను ము
న్నీనిన లేటికొమ్మఁ దనియించుటలాదిగలట్టి ఘట్టముల్.

కంపంబుగదుర చెంగట నిల్పు నొకసారి
యుక్కుపుప్పొడిరాలు యుద్ధభూమి
పులక లుప్పొంగఁ గన్నులఁ గట్టు నొకసారి
చెడుగురాజుల యేలుబడుల బొమ్మ
ఆనంద మొదవఁ బ్రత్యక్షించు నొకసారి
మగువల కడకంటి మంత్రశక్తి
దయ నిండిపాఱఁ బ్రదర్శించు నొకసారి
బక్కచిక్కిన పేదవాని బ్రతుకు

సున్నితంబైన కవి మనస్సున వసించు
కల్పనాశక్తి బహువిధగతుల మెఱయ
పాదుషాతోడ నతని దర్బారుసీమ
నంచితానంద జలనిధి ముంచితేల్చె.

పదముల పొందిక గుజ్జుపుఁ
గదనున కెనవచ్చు పద్యగమనము రససం
పదయును స్వభావశబలత
కదలించె సభాంతరాళ కవుల మనంబుల్.

అరమోడ్పుఁ గనులు పులకిత
శరీరములు పొందుపఱిచి సత్కవివరుఁ డా
తురకలదొర కొలువును కి
క్కురుమననీ కెలిమి నేలుకొన మొదలిడియెన్.

ఆ సులతాను నొలగము నట్టు లొకానొక రాజఠీవి ము
మ్మాసములేలి గ్రంథము సమాప్తముఁజేసి యొసంగిపోయెఁ బి
ర్దౌసి నిజాలయంబునకుఁ దత్ఫలితంబుగ వెండినాణెముల్
బాస దొలంగి పంపె నరపాలుఁడు పండితు లేమి చెప్పిరో ?

ఎన్నోకొండలు గుండెలోఁ గరఁగిపోయెన్ వార్ధిసంతానముల్
గన్నీరయ్యె, సమస్తలోకము నిరాకారస్థితిం బొల్చె, ను
త్పన్నంబయ్యె విషాదమేఘపటలధ్వాంతౌఘ, మాశాలతల్
సున్నాలయ్యె నగాధకూపజలరాసుల్ దోఁచెఁ బిర్దౌసికిన్.

ధనము మరలించి మానవేంద్రునకుఁ బంపి
పొరలుకొనివచ్చు దుఃఖంబుఁ దెరల నడుమ
నాకృతి వహించియున్న నిరాశవంటి
యుత్తరము వ్రాసె నిందాసహోక్తికముగ.

“ఓసుల్తాను మహమ్మదూ! కృతక విద్యుద్దీపముల్ నమ్మి యా
శాసౌధంబును గట్టికొంటి నది నిస్సారంపు టాకాశమై
నాసర్వస్వము దొంగిలించి నరకానం గూలిపోయెన్; వృథా
యాసప్రాప్తిగ నిల్చినాఁడ నొక దుఃఖాక్రాంతలోకంబునన్.

పూని ఖరాసికిన్ మనుజభుక్తి నొసంగెడు రాతిగుండె సు
ల్తానుల కస్మదీయ కవితాసుధఁ జిందిన పాతకంబు నా
పైనటనం బొనర్చినది; వాస్తవ మిట్టి స్వయంకృతైక దో
షానలదగ్ధమై చనిన యర్థము నాకు లభింపఁబోవునే!

ఇంక విషాదగీతములకే మిగిలెన్ రసహీనమై మషీ
పంకము నాకలమ్మున; నభాగ్యుడనైతి వయఃపటుత్వమున్
గ్రుంకె శరీరమం దలముకొన్నది వార్ధకభూత మీ నిరా
శాంకిత బాష్పము ల్ఫలములైనవి ముప్పదియేండ్ల సేవకున్.

ఒక్కొక పద్దియంబునకు నొక్కొక నెత్తురుబొట్టు మేనిలోఁ
దక్కువగా రచించితి; వృథాశ్రమయయ్యెఁ; గులీనుఁడైన రా

జిక్కరణిన్ నృపల్వులుకునే? కవితాబుణ మీ యకుండునే
నిక్క మెఱుంగనైతి గజనీసులతానుమహమ్మదగ్రణీ!

అల్లాతోడని పల్కి నా పసిఁడి కావ్యద్రవ్యమున్ వెండితోఁ
జెల్లింపన్ దొరకొన్న టక్కరివి; నీచేఁ బూజితుండైనచో
నల్లాకున్ సుఖమే? మహమ్మదు నృపాలా! సత్యవాక్యం బెవం
డుల్లంఘింపఁడొ వాఁడెపో నరుఁడు, ధన్యుండిద్ధరామండలిన్.

హాయిగ నీయశస్సు వెలయంగల చక్కని మేడకట్టి దీ
ర్ఘాయువుఁ బోసినాఁడను త్వదన్వయవల్లికి వట్టిచేతులన్
బోయెద నంధకారమున ముగ్గి; సుఖంబులఁ బ్రొద్దుగ్రుంకె రా
జా! యికఁ దాండవించెద భయంకర ఖేదతమాలవాటికన్.

చిరముగ బానిసీని నభిషేక మొనర్చితి మల్లెపూవు ట
త్తరులొలికించి; మాయజలతారున రాదుగదా పసిండి, యో
కఱకు తురుష్కభూపతి! యఖండమహీవలయంబునందు, నా
శిరమున, బోసికొంటిని నశింపని దుఃఖపు టగ్నిఖండముల్.

అలసట దీర్చుకొందును మహమ్మదు రాజులతో సమాధి శ
య్యలపయిముప్ప దేఁడుల ప్రయాసకుడెందము గందిపోయె ని
ర్మలమగు చిత్తశాంతి కిఁక మార్గములే దెన లేని పండు వె
న్నెల గురియించు నాకవిత నీకు లభించె నసత్యవాదికిన్."

కనులన్ గెంపు నటింప మైమఱపు హుక్కాద్రావు సుల్తాను, లే
ఖను వాల్చూపులతోఁబఠించుకొని యాకంఠంబుగాఁగ్రోధ మె
క్కిన ద్రేటుంగొను కోడె పెద్దపులిమాడ్కిన్ లేచి సేనాపతిన్
గని పిర్దౌసినిఁ బట్టి చంపుఁడని యాజ్ఞాపించె నుద్దండతన్.

అక్కట! పండువంటి మరియాదకు నెక్కిన మీ కులీనతన్
దక్కువచేసి వ్రాసిన విధంబునఁ బద్దియముల్ ధ్వనించెడిన్
చక్కని మల్లికాసుమమునన్ జరియించి మదద్విరేఫముల్
తొక్కలురాచి యందు సవరింపఁగ జాలునె నీలివన్నెలన్?

నరపతి ప్రేమతో నొకతృణంబొ, కణంబొ యొసంగె; దానితో
గరము వహింప కిక్కరణిఁ గాఱులుకూయునె పారసీకుఁ; డె
వ్వరు రచియింపలేరితనిపాటి కవిత్వ మటంచుఁ బల్కి జొ
చ్చిరి సభలోన నిచ్చకపు జీతము లందెడు పండితప్రభుల్.

పాపము పండెనో కవిని బట్టి వధింపఁ దలంచి నాఁడు భూ
మీపతి బాసఁదప్పి; యుపమింపగరాని కృతఘ్నుఁడౌర ; యా
శోపహతిన్ గరం బుడుకుచున్న కవీంద్రుని వేఁడి రక్తధా
రాపతనం బమంగళకరం బనుచుండిరి ధర్మతత్పరుల్.

రాజుతలమీఁద కవి కప్పురంబు చల్లె;
సుకవి తలమీఁద రాజు నిప్పుకలు విసరె
కొందఱేపుణ్యమో చేరుకొనియె ననిరి;
కొందఱేపాపమో పట్టికుడిపె ననిరి.

సరసకవి రాజపూజా
పరతంత్రుం డొకఁడు మిగుల వ్యాకులపడి యా
పిరదౌసికడకు వేగమ
యరగి మహమ్మదుని కఠకుటానతి వినిచెన్.

అరువది వేల దీన్నరము లస్త్రములై తుద కిట్లు కుత్తుకన్
దరుగుట కుద్యమించిన విధానము సర్వము నాలకింపగా
పిరదవుసీ ముఖాబ్జమునఁ బిన్నని నవ్వుదయించె మింట నీ
శ్వరుడు గలండొ ; లేఁడొ ; యనుసంశయమున్ దళుకొత్తెనెమ్మదిన్

"కృతి యొక బెబ్బులింబలె శరీరపటుత్వము నాహరింప, శే
షితమగు నస్థిపంజరము జీవలవంబున నూఁగులాడఁగా
బ్రతికియుఁ జచ్చియున్న ముదివగ్గు మహమ్మదు గారి ఖడ్గదే
వతకు రుచించునా? పరిభవవ్యథ యింతటనంతరించునా?

ముత్యముల కిక్కయైన సముద్రమునను
బెకు్కమాఱులు మునుకలు వేసినాఁడ;

భాగ్యహీనుఁడ ముత్యమ్ము వడయనయితి
వనధి నను మ్రింగ నోరు విచ్చినది తుదకు."

అనుచు విలిఖించె నొక పద్దియము మసీదు
గోడపయి నమ్మహాకవికుంజరుండు
వేగుబోక నమాజు గావింప వచ్చి
చదువుభక్తుల నెమ్మేను జలదరింప

పిరదౌసి

ద్వితీయాశ్వాసము

ఇనబింబంబు గతించె, బ్రాఁతవడిపోయె న్నింగియున్నేల, పొం
చిన క్రొంజీఁకటు లట్టుసాఁచి వెలిఁగించెన్ దారకాదీపముల్
మన దౌర్భాగ్య కవీశ్వరుం డపు డవేలంబైన నైరాశ్యమున్
వనితారత్నము వెంబడింపఁ బయనింపన్ జొచ్చె నుగ్రాటవిన్.

జలదంబు ల్నలుపెక్కి యాకసమునన్ సంచారముంజేసెభూ
లలనారత్నము స్నానమాడుననివేళాఘంటికల్ మ్రోసెఁగ్రొం
జలిగాడ్పుల్ చెలరేఁగి దేహమున నంటన్ గూండ్లలోఁబండికూ
నలపై ఱెక్కలుగప్పి కన్ను మలిపెన్ నానాశకుంతచ్ఛటల్.

తన కళ్యాణియుఁ గూఁతురున్ జటులకాంతారంబులం బాదచా
రిణులై వచ్చుట చూడఁజాలక కవిశ్రేష్ఠుండు వర్షించు వె
చ్చని కన్నీటికిఁ గారణంబగు మహీశమ్మన్యునిం బండ్లు నూ
ఱినయట్లంబరవీధియం దుఱిమియార్చెన్ గర్భిణీ మేఘముల్

చిటిపాటి చినుకులు చిలుకరించెను గాని
కుంభవర్షంబును గురియలేదు;
ఉఱుములఁ బలుమాఱు హుంకరించెనుగాని
పిడుగుకైదువుల గుప్పింపలేదు ;
కడలేని మెఱపుతీఁగలు పెంచుకొనుఁగాని
నేత్రావరోధంబు నెఱపలేదు ;
చలిగాడ్పు మొలకల వెలువరించెను గాని
కసరి యీదరిగాలి విసరలేదు ;

అతిరయంబున గగనంబు నాక్రమించి
బలిసి గద్దించి యటు నిటుఁ బరువులెత్తెఁ,
తెలివి సెడి క్రమక్రమముగాఁ దేలిపోయె
గవి కుటుంబముఁ గరుణించి కాఱుమొయిలు..

పకపక నవ్వుచు న్నభముపట్టునఁదోఁచె ననంతకోటితా
రక; లదియర్ధరాత్రము; కరంబున బెబ్బులి వేఁటమాని కూ
రికి గుఱువెట్టుచుండెఁ బొదరిండ్లఁ బరుండి; తమాలపల్లవ
ప్రకరములంధకారమును రాజ్యముసేయఁదొడంగె నుమ్మడిన్,

ఆనడికిరేయి భీకరకాననమునఁ
బయన మొనరించు కవి కుటుంబంబు నరసి
తారకాదివ్య నేత్రపద్మములు విచ్చి
కాచి రక్షించుచుండె జగద్గురుండు.

వాఁగుల వంకలన్ గిరుల వన్యమృగంబుల సూదిఱాలయం
దాగహనోగ్రభూములు నిజాంగనతో గమియించి పూర్వ ది
గ్భాగము తెల్లనై మలయవాయువు లల్లన వీవ నొందుచో
నాఁగి, భఁజింపఁజొచ్చె, బరమాత్ముని మోహనపద్యపంక్తులన్.

విత్తనంబున మహావృక్షంబు నిమిడించి
సృష్టించి గారడీ సేయువాఁడ
కడుపులో శిశువును గల్పించి పదినెలల్
మోయించి యూపిరి వోయువాఁడ
సద్భక్తవరులకు సాక్షాత్కరించియు
నున్నచోటెఱిఁగింప కున్నవాఁడ
పాటమరింపకముందె పుష్పసంతతులకు
వింతగా రంగులు వేయువాఁడ

చెలువమొప్పఁ బుడమి సృష్టించి మా కిచ్చి
అనుభవింపుఁ డనుచు నానతిచ్చి
నిలువ నీడలేక నిల్చిన కలవాఁడ!
కడుపునిండ నన్నుఁ గన్నవాఁడ!

కుంకుమపంకముం బులుముకొన్నవి తూరుపుకొండ నెత్తముల్
పంకజబాంధవుం డరుణపాదముల న్నిగిడించె. మింట నే

ణాంకుఁడు చిన్నవోయి చరమాచలసానుతటంబు లెక్కి మై
జింకయుఁ దాను గడ్డిగఱచెన్, బెనుచీఁకటు లార్చెఁ గాకులై.

సంజకెంజాయలో జలకంబు సవరించి
పఱతెంచు సూర్యబింబమ్ములోన
పదునాఱు దినముల పరువు వచ్చిననాఁటి
చంద్రుని ధవళహాసములలోన
పూలతోటలతోడ ముద్దుముచ్చట సెప్పి
చెఱలాడు మొలక తెమ్మెరలలోన
నీలమేఘంబుల నెఱియలలోఁ గుల్కి
పరువెత్తు మెఱపు గర్భములలోన

హాయిగాఁ బవ్వళించి బ్రహ్మాండములను
బల్కరించుచు నున్న దివ్యస్వరూప!
హృదయమును జీల్చి పూజ లర్పించుకొందు
నందుకొని పొమ్ము, వ్యవధి లేదనక రమ్ము.

గాలికిఁ దూఁగియాడు గిజగానికులాయముఁ జూపి నాకు నీ
పోలిక లాత్మలోఁ గరఁగిపోసితి, ధన్యుఁడనైతి, కొండలం
దేలిన మబ్బులోన నెలుఁగెత్తి శరీరము పుల్కరింప, రా
గాలపనం బొనర్చితివి, యర్థముగా దెఱిఁగింపు మీశ్వరా!

అలసటలేక హోరుమని యార్చుచుఁ బాఱెడు నిమ్నగానదిన్
గులుకు తరంగమాలికలకున్ గిలిగింతలు పెట్టి ఫేనపం
క్తుల నటనావిలాసములకుం దలయూచుచు నేను మ్రొక్కనన్
గిలకిల నవ్వి నన్నుఁ దిలకింపని కారణమేమి దైవమా?

కరమున నీవు సున్నితముగా జికిలీ లొనరించి పుష్ప వ
ల్లరుల నలంకరించుచు దళంబులు మోడిచి వాడివత్తులై
తొరఁగిన వృద్ధపుష్పముల దుస్థితికిం గరుణించి యశ్రువుల్
గురిసితి వట్టి నీకనులలోనఁ జెమర్చె నజాండభాండముల్.

ఆ నిదురించు పెద్దపులి యాస్యబిలంబున నెన్ని జంతువుల్.
బోనములై యదృశ్యమయిపోయెనొ, రేపటి భుక్తికిన్ దయా
రైన మృగంబు లేపొదలయందవుగాము లెఱుంగ కింపుమై
మేనులువాల్చెనో, యెఱిఁగి మిన్నకచూచుచు నంగలార్తువా.

నాకుం దోడయి నిద్రమేలుకొనియుంట న్నీదు కన్గోనలన్
రేకెత్తెన్ జికురాకువన్నె లవి నిండెన్ బూర్వదిగ్భిత్తులన్
నీ కేకానుక లీసమర్థుఁడగు నీ నిర్భాగ్యుఁ డీ దేహమున్
నీ కిత్తున్ దలవాల్చి పామ్మెలమిఁ దంద్రీ! నామనశ్శయ్యలన్.

నన్నుఁబోలు కోటి నరుల మృత్తికనుండి
వెలువరింప శక్తి గలిగియుండి
నన్ను విడువలేక కన్నుమూయ వదేల ?
యెట్లు తీర్చుకొందు నీ ఋణంబు ?

ప్రకృతి పదార్థజాలములపై నుదయాస్తమయంబులందు నీ
యకలుషపాణిపద్మము రహస్యముగా లిఖియించిపోవు టొ
క్కొకసమయాన నేను గనుగొందునుగాని గ్రహింపఁజాల నెం
దుకు సృజియించినాఁడవొ ననున్ ఘనుఁడా! యసమగ్రబుద్ధిగన్.

మున్నొకనాఁడు నాకనులముం దొకసుందరి గానవచ్చి, య
త్యున్నత పర్వతాగ్రమునుండి గుభాలునఁ గూలఁద్రోసి పో
యె న్నను, నాఁటి దృశ్య మిపుడీ సులతానుని గాథలోన ను
త్పన్నముఁజేసి చూపితివి, దైవమ! నేఁటికి కన్ను విప్పితిన్.

ఈ విశ్వంభర నీ యనుగ్రహములో హిందోళముం బాడుకొం
చావంతేని యెఱుంగకున్నదిగదా న్యాయంబు నన్యాయమున్,
దేవా ? యెక్కడిదీప్రశాంతగుణ ? మాదిత్యుండుబ్రహ్మాండపుం
ద్రోవన్నిల్చునె, తెల్లవాఱునె, ప్రభూ క్రోధంబు నీకుండినన్.

కమలహితుఁడు పుడమిఁగల పదార్థములను
హేమరసముచే మొలాము చేసె

నీకుఁ గోపమున్న నిన్ను మొన్నటివంటి
వారలేని సుప్రభాత మగునె ?

ఈ తొలికోడి కంఠమున నే యినబింబము నిద్రపోయెనో
రాతిరి, తూర్పుగొండ లభిరామములైనవి, దీని వక్రవుం
గూఁతలమర్మమేమి ? కనుఁగొమ్మని యల్లనహెచ్చరించి ప్రా
భాతసమీర పోతములు పైకొనియెం దొలి సంజకానుపుల్.

వేగురుఁజుక్కతో నిలిపివేసిన నీ రచియించు లేఖకుం
గాగితమైన యాకసమునన్ జిఱునవ్వులు గ్రుమ్మరించుచున్
డాఁగెదవేల యర్ధవదనంబున ? ఏమని వ్రాసికొంటివో
నాగతు లందులోనఁ గరుణానిధి ! చిత్తము విహ్వలించెడిన్.

పిట్టలఁ బీచుపీచు మనిపించుచు వేఁగుఁబడంతి దోసిటన్
బట్టె గులాబిగుత్తులు, నభంబునఁ బుప్పొడి దుమ్ము రేఁగ నీ
విట్టి నిసర్గపూజలకుఁ దృప్తి వహింతువొ ? నా స్తవంబులోఁ
బట్టముఁగట్టుకొందువొ ? కృపానిధి ! గుండెలు గ్రుమ్మరించెదన్.

అగడపు మబ్బుశయ్యల నపరశిఖరిఁ
బుడుతచంద్రుఁడు నిద్దురవోవుచుండె
ఈ చెఱువునీట నతని కుయ్యేలలు గట్టి
జోలపాడుచు నావంకఁ జూడవేమి ?

కులికిన స్వాతి మేఘములకుం దలయెత్తిన కాకిచిప్పలన్
నిలిచిన వాన చిన్కులు మణిత్వముఁ దాల్చి సముద్రమందిర
స్థలుల నలంకరించినవి, స్వామి ! యనూహ్యములైన నీదు చేఁ
తలకు నమస్కరింతును, గృతజ్ఞుఁడనయ్యెదఁ గ్రుంగిపోయెదన్.

గొలుసులు గట్టి నీవలనకుం బరువెత్తెడు నాదు దీన దృ
క్కుల నెదిరించి వచ్చినవి కొండలపిండులు కొమ్ములొడ్డి లో
యల నిదురించు నీముదురుటంధతమంబుల నీపదాంక ము
ద్రలు గమనింపఁజాలను పరాత్పర ! నాకు శరణ్య మేదిరా ?

సుకము లశాశ్వతంబులనుచుం బొగరెక్కిన కొమ్ముమేన్గు వా
రక చెవులూచి, తుమ్మెదదొరన్ బెదరించు ననుక్షణంబు నీ
సకల చరాచరంబునకు, సామ్యములై నెఱసున్న పోలికన్
నికటజలాశయంబుల జనించిన బుద్బుదముల్ నశించెడిన్.

చీమచిటుక్కుమన్నఁ బ్రతిసెప్పుచుఁ గోపముసేయుచున్న యీ
భూముల సుప్రశాంతి పరిపుష్టి వహించిన దిట్టి తావు నీ
కోమలపాదసేవకులకుం దగియున్నది పూజసేయఁ దం
డ్రీ! మొగమింతసూపు; మిట నెవ్వరులేరు పరాయులీశ్వరా!

భూతపంచకమున మున్గి తేలుచునున్న
నీ అనంతశక్తి నిశ్చయముగ
నాకుఁ బట్టుఁగొమ్మ నా వజ్రకవచము
(పిలుఁగు లేమి చేయఁగలవు నన్ను?)

కొండలనుండి క్రిందివఱకుం దలక్రిందుగఁ జెంగలించి యీ
యెండినయేటిలోనఁ బ్రవహించిన యీ సెలయేటి నీటిలో
గుండము లప్పుడే కుదురుకొన్నవి పాంథుల నాహరింప, బ్ర
హ్మాండవిలాస! నీ కవన మద్భుత మర్థగభీర మీశ్వరా!

ఏమిటి కెక్కుపెట్టితివొ! యింద్రధనుస్సును మింటిచాయ నా
సామి! పయోదమాలికలచాటునసూర్యుఁడునక్కినాఁడు, తా
నే మపచారము న్సలిపి యిట్టి విపత్తును దెచ్చిపెట్టె నీ
భూములు నిల్చునా భువనమోహన! నీవుపరాక్రమించినన్?

సరదాగా భుజశక్తిమీఱ నెపుడో క్ష్మానామకంబైన బొం
గరమున్ ద్రిప్పితి, వీపరిభ్రమణవేగం బింత చల్లారినన్
జరుగన్నేర్చునె లోకవృత్తము మహేశా! యప్పుడేదిక్కుగా
నొఱగుం? బర్యవసానమెట్లగునొ యంచూహింతునున్మాదినై.

పిరదౌసి

తృతీయాశ్వాసము

ఒక కొన్ని గడియ లక్కవి
ప్రకృతి మహత్త్వంబు నీశ్వర ప్రణయంబున్
జకచకిత వికచ కవితా
ప్రకాశవాగ్గుంభనములఁ బ్రస్తుతి చేసెన్.

పడమటికిఁ బ్రొద్దువ్రాలిన
నడుగడుగున కులికిపడెడు నబలలతోఁ దా
నడు గొక యామడగా న
య్యడవిని బయనింపసాఁగె నంత నొకదెసన్.

కెలఁకులవైరి గుఱ్ఱముల గిట్టలచప్పుడు గోచరించినన్
దలఁకి సమీప పర్వత కదంబితభూర్జవనంబు సొచ్చి బె
బ్బులులు కరుల్గిరుల్ హరులు మొత్తములై విహరించు పెద్దలో
యలఁబెడదారులంబడి ప్రయాణము చేయుచునుండ నత్తఱిన్.

ప్రొద్దుగ్రుంకెఁ, బెద్దపులి యేటి కేతెంచె,
పంది కోఱకత్తి పదునుపెట్టె,
ఆకసంబు భూమి యఖిలపదార్థమ్ము
లంధ కారజలధి యం దణంగె

దెసలు బీఁటలువాఱ వసపట్టి పోరాడు
కొదమసింగములకు బెదరిపడుచు
త్రాటితోపులఁ గల్లు ద్రావు భల్లుకముల
గుటగుట ధ్వనులకుఁ గుదులుగొనుచు,
నూహింపరాని యేవో మ్రుక్కిడిమృగాల
వెఱ్ఱికూఁతలకు తబ్బిబ్బుపడుచు,
కొఱవిదయ్యముల టక్కరి దివ్వియలఁ జూచి
యూరు దగ్గఱె నంచు నూఱలిడుచు,

గొసరి నివ్వరి ధాన్యంబుఁ గొఱికి నమలు
నెలుక మునిపంటిసవ్వడి కులికిపడుచు,
త్రోవ గమియించు నాఁటి పాంథుల నదేమొ
అదరి బెదరించె నొక యెండుటాకుకూడ.

మునుకొన్న సాధ్వసంబునఁ
గనుల కరణ్యమున వృక్షగణ మరిగణమై
కనుపట్ట నతని గళమును
బెనఁగొనుచున్ సాగి రనుఁగు బిడ్డయు సతియున్.

ఆ దీనులఁ గని యొక్క ని
షాదవిభుఁడు కనికరించి చనుదెంచి దయా
మేదురములైన పలుకుల
చేఁ దద్దయు భీతి మాన్పి చేతి ధనుస్సున్.

ఎక్కడి, రండు మీకు భయ మేమియు లేదని రొండికోరగాఁ
జెక్కిన బొట్టెకట్టియలు చే నమరించి, నిసర్గ తేజమున్
గ్రక్క మొగంబుడంబున గుణధ్వనిఁజేయుచు దారిఁ జూపుచున్
జిక్కటరణ్యము న్గడవఁజేసెఁ గవీంద్రుని కగ్రగామియై.

పొడుపు గుబ్బలి తొలుదొల్త బూదివంటి
ధవళవర్ణంబుఁ దాల్చి యంతటఁ బసిండి
నిగ్గు మెదిపిన చెంగల్వమొగ్గఁ దొడిగె
వేగుజామున నూసర వెల్లివోలె.

అంతటఁ బారసీక సరిహద్దులు కన్నుల గోచరించె భా
స్వంతుఁడు తూర్పునం బొడిచి వచ్చె, నిషాదుఁడు భక్తి గుంభిత
స్వాంతుఁడు కేలుమోడ్చి కవిసత్తమునిం గని స్వామివారు న
న్నింత యనుగ్రహించి సెలవిచ్చిన నేనును బోయి వచ్చెదన్.

అని పలికి స్వామి ! యాదెస
నినరశ్ముల నెండమావు లేర్పడి యపుడే

వనధింబలెఁ గన్పడు నటు
సనకుఁ డది యెడారి కడు నసాధ్యము దాఁటన్.

ఆ కనుపించు పర్వతపు టంచున నున్నది పెద్దచెర్వు, మీ
రాఁకలి గొన్నచో నిలిచి యచ్చట చల్ది భుజింపవచ్చు; సా
మీ! కనుచూపుమేర పిడియేనుఁగుపిండులు లేకుప్రాఁకులన్
గూఁకటివేళ్ళతోఁ బెఱికి కూల్చుచునుండును పెళ్లుపెళ్లునన్.

కొంచెము సాగినన్ జెఱువుకొమ్మున మీ కుడిచేతివాలుగా
మంచి విశాలమైన యొకమార్గముదాపునఁ గానుపించుమా
చెంచుల గూడెముల్ పుడమి చేడియ చన్నుల క్రేవదాల్చు రో
మాంచమొకో యనం దనరు నందలి కొండల కీవలావలన్.

ఈ గ్రచ్చపొదలయందే నిర్భయము మీఱ
బెబ్బులుల్ పిల్లలఁ బెట్టుచుండు;
ఈ జలాశయములందే జంటలై వచ్చి
యెదలైన యేనుఁగు లీఁతలాడు,
ఈ కొండలోయలందే నిశీథమునందు
దయ్యాలు గుంపులై తాండవించు,
ఈ తాండ్రతోఁపులందే జంతువుల మ్రింగి
కొండచిల్వలు మత్తుగొని పరుండు,

తెరువరులఁ బట్టి కట్టి తస్కరుల గుంపు
నిత్య మిచ్చోటఁ బగలె ఖూనీలు సేయు,
అనఘ! చూపుల కిది యరణ్యంబుగాని
బ్రహ్మసృష్టిని వింతయాపదల పుట్ట.

వాసింగన్న మహమ్మదీయులకు సేవ్యంబైన మక్కా కర
బ్బీ సన్యాసులు పోవు త్రోవలవి; యాపెన్గొండ నెత్తమ్మున లం
దాసీనుం డగు వాని దృష్టికి నభోవ్యాలంబముల్ రత్నరు
గ్రాసుల్ గన్పడుఁ గాంధహారనగరప్రాసాద కుంభాగ్రముల్.

అదిగో, చూడుఁడు రావులుంగుగము లభ్రాంతంబునందూలు నం
బుదపుం దున్కలు నాఁ జలించెడి; దదూర్ధ్వభాగమందున్న పె
న్నదితీరంబులె పారసీకుల శ్మశానక్షోణు, లచ్చోటఁ జూ
డఁదగున్ మర్త్యులయస్థిపంజరపుగుట్టల్, మాంసదుర్గంధమున్.

దోరగఁ బండి గుత్తులయి దొంతలు గట్టిన పండ్లు ద్రేల వే
మాఱును దేనెపట్టుల భ్రమన్ గలిగించుచు నున్న మేలి ఖ
ర్జూరపుతోఁపులం దిరుగుచుం బసియొంటెల మేపు పారసీ
పౌరులు గానుపింతు రిరువంకల త్రోవల కింతదాపునన్.

అవలన్ బచ్చిక పట్టులం జిలుఁగు నీహారంబు భక్షించి, చే
రువ ద్రాక్షాఫలపక్వసౌరభమిళ త్స్రోతస్సులం దేలి వా
యువులింపార మెలంగు చుండునవి మీ కుత్సాహముంగూర్పకుం
డవు సుమ్మీ! యటనున్నవృక్షములనీడన్ గొంతశాంతింపుఁడీ!

క్రొత్తగఁ బుట్టు పుట్టగొడుగుల్బలెఁ బెద్ద యెడారిపొంత ని
ట్టుత్తరదిక్కుగా వెలయుచున్నవి కొన్ని గుడారముల్ దొరా!
ముత్తెపు వర్తకంబునకుఁ బోవు నరబ్బులు నిల్చు తావులం
దత్తితరుప్రకాండములనాని పరున్నవి వారి యుష్ట్రముల్.

ఈ యెడార్ల గండుటిసుక తిప్పలమీఁది
వెట్టచేతఁ బిగిలి పిల్లలయిన
నిప్పుకోడిగ్రుడ్లు నీటికుండలు వారి
కొంటెపాఁడి వారి కుగ్గుపాలు.

పచ్చి పసుపు ముద్దవంటి దేహచ్ఛాయ ;
అందమై విశాలమైన నుదురు;
కట్టుబొట్టు వాలకముఁ జూడ మీరును
పారసీకు లనుట స్పష్టపడియె.

ఈ పుష్పకోమలులతో
నీ పర్వతమయ వనాళి నిట్లొంటరిగా

నీ పగిది సిలుఁగులం బడు
నోపిక మీ కెట్టు లబ్బెనో ముసలిదొరా !

ఎఱుఁగనివారో యనుకొని
యెఱిఁగించితి నింతవట్టు నేమేమొ, దొరా !
కరుణ న్నను మన్నింపుం
డరుగుఁడు ప్రొద్దెక్కె నింక నని పలుకుటయున్,

వాని మృదూక్తినైపుణియు, వాని వినమ్రవిధేయభావమున్,
వాని పరోకార నిరవద్యగుణ ప్రతిభావిశేషమున్,
వాని శరీరసౌష్ఠవము, వాని భుజార్గళమాంసలత్వ, మిం
పైన కృతజ్ఞతార్థకృతులై వెడలెన్ పిరదౌసి వాక్కునన్.

అతనిఁ గౌఁగిలించి ఆనందసంతుష్టి
చిహ్నితంబు లమృతశీతలములు,
గాద్గదికములును, ప్రగాఢ దైన్యంబులు
నయిన పల్కులాలయ ననియె నిట్లు.

నరులు గడించి పెట్టిన వినాశనసూచకమైన పాప మీ
ధరణి కసహ్యమై బహువిధంబుల మూలుగుచున్నదన్న ! ఈ
శ్వరుని క్రుధావిలోకన దవానలముల్ నినువంటివారికై
వెఱచి దహింపకున్న వనిపించె మనంబు నిషాదవల్లభా !

నాదు తనూపటుత్వమును, నా కవితాతపనీయరాశి భూ
మీదయితుం డొకండు బలిమింగొని నన్ను వధింపఁజూచె; నీ
నాదు చరిత్ర విన్నఁ గరుణన్ జెమరించు శిలాసహస్రముల్,
నీదు మనంబు లేఁత నవనీతము ముందె కరంగెఁ జూపులన్.

ఈ నరసియున్న తలయును
హీనత గనియున్న నేత్రదృష్టియు, వృద్ధం
బైన శరీరం బఱువది
పైనిఁ బడిన వయసు నాకుఁ బ్రాప్తం బయ్యెన్.

ఆ ముసలిపడఁతి నా భా
ర్యామణి; యాపడుచు కూఁతు; రయ్యా! నేనీ
కోమలుల రక్షణార్థం
బే మేను దొఱంగ సంశయింతు నిషాదా!

ప్రకృతి రహోనభంబున నిరమ్మదముల్ బలె గోచరించి యొ
క్కొకపరి యూఱడించి చనుచుండును దేవుని దివ్యలీల లా
సుకమును జూఱలాడు పరిశుద్ధులు వోయినత్రోవఁద్రొక్కి నే
నిఁక విడియించుకొందు ధృతిహీన మదీయశరీరభారమున్.

నీకుఁ గృతజ్ఞుఁడ నయ్యెద
నీ కాయం బుండుదనుక; నిఁక సెలవని బా
ష్పాకులిత నేత్రయుగళుం
డై కదలెఁ గవిప్రకాండుఁ డబలలతోడన్.

కనుచూపుమేర వఱక
వ్వనాటుఁ దీక్షించి పిదప స్వసదనమునకున్
జనియె విషాదముతో న
య్యనఘుని దౌర్భాగ్యచరిత మాత్మఁ గలంపన్.

పిరదౌసి

చతుర్థాశ్వాసము

అట గజనీసులతానుని
భటాళి పిరదౌసికవిని బట్టుకొనుటకై
చటుల కరవాలకరముం
గుటిలముఖం బగుచుఁ గదలె గుఱ్ఱాలపయిన్.

ఒక పేదవానిఁ జంపుట
కకటా! అశ్వికదళంబులా! యని పౌరు
ల్చకితు లయి చూడఁ జని క్ర
మ్ముకొనిరి తచ్ఛూన్యగేహమును రాజభటుల్.

సకుటుంబంబుగఁ బారసీకకవి యీ సౌధంబునందుండి యిం
తకు ముందే చనెనన్న వార్తవిని సేనానాయకుండింత చిం
తకు లోనై, పనిచెం పటాలమును నానాదిక్కులన్ బ్రోచ్చల
ద్భ్రుకుటీఖడ్గనటీకతోరుఁడయి యూర్పుల్ నిప్పులై క్రాలఁగన్.

అల్లన రేఁగి సైంధవ ఖురాహతి భూమిరజంబు లెఱ్ఱడా
లుల్లెడలై రహింపఁజని యూళులనేళులఁ బక్కణంబులన్
జల్లెడ వట్టి చూచి కవి జాడ లెఱుంగక రాజభీతిచే
నుల్లము లూఁగగా నిజపురోన్ముఖులైరఘఘున్ భటోత్తముల్

పిరదౌసి యీశ్వరస్తుతి
నెఱపిన వనభూమి శత్రునేత్రంబులకున్
మఱుఁగు పడియెనొ మఱేమో
యరిదళమును దొలఁగి నడచె నపమార్గమునన్.

దిక్కఱిన వంటయింటి కుందేటి నొక్క
పారసీకునిఁ జేసేత జాఱవిడిచి

స్వామి కవమతిసేయు లుచ్ఛాలటంచు
యవన భూపాలుఁ డెంతయు నాగ్రహించి.

తన దివాణంబుఁ గొలిచి, యబ్దములనుండి
కలహములలోన రక్తముఁ జిలుకుచున్న
భటులఁ గొందఱఁ గట్టించి బందిచేసె
నెఱిఁ గృతజ్ఞత తెఱుఁగదా నృపుని యలుక.

పిరదౌసి కవికి నెవ్వఁడు
శరణం బిడు నతఁడు నాకు శాత్రవుఁడగు నం
చురుకార్పణ్యా మెలర్పఁగఁ
బరమానాలిచ్చి చాటఁబనిచె నృపులకున్.

షానామా యను గ్రంథరాజమున కీ క్ష్మాభర్త తా భర్తయై
పూనెన్ శాశ్వతమైన కీర్తిమకుటంబున్ మౌళి, నేతత్కృతి
గ్లానిన్ గుందు మహాకవి న్మృదుసలిన్ ఖండింప నుంకించి స
మ్మానించెన్ భళి! దొడ్డవాఁడనుచు సంభాషించె దిగ్దేశముల్.

సామంత భూమిపాలుర
లో మంచియుఁ జెడ్డ నింత లోఁదలచు లస
ధీమంతులు కొందఱు విని
సామోక్తుల వ్రాసి రిట్లు సందేశంబుల్.

గడియించితిరి గదా, కనకరత్న చయంబు
ధననాయకునకు దంతములు పులియ,
వణఁకించితిరి గదా, పదియు నెన్మిదిమాఱు
లఖిల భారత హరిదష్టకంబు;
అగలించితిరి గదా, హైందవ దేవతా
గర్భముల్ రత్నరక్తములు చింద,
సృష్టించితిరిగదా, ఇస్లాము మతమును
బాపనయ్యల గృహాభ్యంతరముల;

ఇట్టి మీ పేరు మృతిలేని కృతులలోనఁ
బొదివి పూజించి యిచ్చిన పుణ్యమూర్తి
నమల తపనీయరాశి నోలార్చవలెనొ ;
తెగడి నైరాశ్యమున ముంచి తేల్చవలెనొ ?

మక్కాలోఁ బయిగంబరుం డగు మహమ్మద్‌గారి గోరీపయిన్
బక్కాకీర్తుల వెల్లవేసిన మహాభక్తాగ్రగణ్యుండవై
చిక్కఁబట్టితివేల ? (యొక్కకవి మీచేఁ గోరు ద్రవ్యంబు మీ
హుక్కాఖర్చుకు సాటిరాదుగద, రాజోత్తంస ! యోజింపుమా)

కవి శాశ్వతుఁ డుర్వర నా
రవితారముగా వసించు రాజా ! మీరో
కవితాకన్యకు పతు లా
రవితారముగా సహింతురా యపకీర్తుల్ ?

దాదాపు నాల్గువందలమంది కవులు గా
    నము సేయు మీ దివాణంబు ఠీవి
అల్లాకుఁ బ్రీతిసేయం గాఫరుల మీఁది
    కుఱుకు మీ కత్తివాదర పసందు
సకిలించి శత్రుమత్సరము వెల్లడిచేసి
    కాల్ద్రవ్వు మీ ఘోటకముల పసరు
పసిఁడి జల్తారు టంబారీల యొఱపునఁ
    దిరుగు మీ గజముల గరువతనము

మా యవనరాజ్యమునకుఁ బూర్ణాయువు లని
తలఁచుకొనుచుందు మెపుడు సుల్తాను వృషభ !
లలితకళలు విడంబించు నెలవు మీదు
నిండుకొలువునఁ గవుల కన్నీరు తగదు.

షానామా గ్రంథమునన్
భూనాయక ! మేలిరత్నములు గలవు గదా !

వానికినై యఱువది వే
ల్దీనారము లీయ వెనుకదీయుట తగవే ?

మీరు కళాపోషకులను
కీరితిఁ బోనాడఁ దగదు, కృతికన్యక బం
గారంబు మణులు గురిసెడు
క్ష్మారాజ్యవధూటికన్నఁ జక్కనిదిగదా ?

ఆ వాక్యములు ధరాపతి
భావమునకు నచ్చి క్రోధభారచ్యుతుఁడై
కేవల పండితగోష్ఠిం
దా వర్షత్రయము గడపెఁ దా నస్థిరతన్

కవులు కలకంఠ బహు కుహూకార మధుర
భావగుంభిత కవిత చెప్పం దొడఁగిరి ;
పండితులు తదంచిత రసాస్వాదనంబుఁ
జేసి సోత్సాహులై విమర్శించుచుండ్రి.

ఒక కవీశ్వరుని కైతకు మెచ్చుకొని నోటి
నిండ మాణిక్యము ల్నింపినాఁడు
ఒక పండితుని విమర్శకుఁ జిత్తముప్పొంగఁ
గనకచేలంబులు గప్పినాఁడు
ఒక్క గాయకుని పాటకు మేను పులకింప
దోసిట ముత్యాలు పోసినాఁడు
ఒక యాటవెలఁది యాటకు 'సెబా' సనిపల్కి
కొంగున వరహాలు గురిసినాఁడు

ఏమి చెప్పుదు నిత్యసంతృప్తిఁ దేల్చి
విపుల వాఙ్మయసేవ గావించినాఁడు
దానవలయంబు లిరుగేలఁ దాల్చినాఁడు
పిరదవుసి నేమొ పూర్తిగా మఱచినాఁడు

ఒక వాసరముఖమున నిం
చుకయించుక కన్ను విచ్చి సూర్యుని కిరణ
ప్రకరములు ప్రాఙ్ముఖంబున
వికసించెడు వేళఁ గాకి ప్రేలెడు వేళన్.

పానువు డిగ్గి, మేలివలిపంబును గట్టి పదాల జాళువా
మానికపుంజడావుల నమర్చి మసీదున కేగి భక్తిన
ల్లాను భజించి వచ్చుచు నిలాతలనాథుఁడు గాంచె భిత్తికా
ధానము బాష్ప హేతుకకథానక మప్పిరదౌసి పద్యమున్.

"కృతి యొక బెబ్బులింబలె శరీర పటుత్వము నాహరింప శే
షితమగు నస్థిపంజరము జీవలవంబున నూఁగులాడఁగా
బ్రతికియుఁ జచ్చియున్న ముదివగ్గు మహమ్మదుగారి ఖడ్గదే
వతకు రుచించునా? పరిభవ వ్యథ యింతట నంతరించునా?

"ముత్యముల కిక్కయైన సముద్రమునను
బెక్కుమాఱులు మునకలు వేసినాఁడ
భాగ్యహీనుఁడ ముత్యంబు పడయనైతి!
వనధి నను మ్రింగ నోరు విచ్చినది తుదకు.

— పిరదౌసి"

ప్రత్యక్షరమున నశ్రుల్
ప్రత్యక్షము సేయుచున్న పద్యయుగము పె
న్వాత్యయగుచుఁ గలఁచెన్ భూ
పత్యగ్రణిహృదయ మనెడు వనజాకరమున్.

ఏలిక పారసీకునకు నిచ్చెద నన్న పసిండి నూలు బ
స్తాలకుఁ బట్టి యొంటియలపట్కముపై నిడి వీరులైన ము
ల్లాలపరంబు చేసి, పదిలంబుగ సత్కవి కప్పగింపుఁ డం
చోలి నను జ్ఞఁజేసెఁ బురినున్న సుధీమణు లుల్లసిల్లఁగన్.

ఆట పిరదౌసికవియు న
ప్పటి కొక యేఁడాదినుండి పరిపూర్ణ జరన్
జటులామయపీడితుఁడై
కటకటఁబడుచుండెఁ బేదకాఁపురపు సిరిన్.

పెండ్లి కెదిగిన కూఁతురు ప్రియవధూటి
చింతచే డస్సి బిట్టు కృశించి కుమిలి
చేతనయిన సపర్యలు సేయుచుండఁ
దనువు చాలించె నేమందు దైవఘటన !

సుకవి దేహంబు ప్రేతభూమికి లభింప
అర్థ మప్పుడె శూన్య గేహమును జేరె
నిమిష భేదంబు నడుమ సంధింపఁబడిన
ఈ రహస్యంబుఁ గనుఁగొన నెవరితరము ?

"ఇది నాతండ్రిని కష్టపెట్టిన శరం బీ స్వాపతేయంబు ము
ట్టుదునా, నాజనకుండు కంటఁ దడిఁబెట్టున్ స్వర్గమందుండి, నా
ముదితండ్రిన్ దయతోడ నేలిన నవాంబుడైన మీ స్వామికిన్
బదివే లంజలులంచుఁ బల్కుఁడని బాష్పస్విన్నదుఃఖాస్యయై."

కులగిరులు గరఁగిపోయెడు
పలుకులు దైన్యంబు చిందిపడఁ బలికె నొగిన్
చెలువమున వెలయు కవిసుత
యెలఁబ్రాయపు టింపు విడని మృదుకంఠార్తిన్.

ధనము మరల్చుకొంచు సులతానుభటుల్ గజినీకిఁ బోయి య
య్యనఘుని దుఃఖవార్తను మహమ్మదుగారికి విన్నవించినన్
దన యవివేకమున్ తన కృతఘ్నతయున్, గవి కీర్తిశేషుఁడై
చనుటయు, వజ్రఘాతముల చందమునన్గలఁచె న్హృదబ్జమున్.

కొలువు చాలించి, కన్నీరు గ్రుక్కుకొనుచు
బిరబిరం బోయి శయనమందిరముఁ జొచ్చి

ద్వారములు మూసికొని, కవీశ్వరునిఁ దలఁచు
కొనుచు, దనుఁ దాను నిందించుకొనఁ దొడంగె.

ఓయి కృతఘ్నుఁడా ! భవమహోదధిలో నిఁక దేలియాడు మా
హా ! యశమున్ ధరాతలము నంతయుఁ గావ్యసుధాస్రవంతిలో
హాయిగ నోలలార్చిన మహామహుఁడౌ పిరదౌసితోడ స్వ
ర్గీయసుఖంబు నీకుఁదొలఁగెన్ మనుపీనుఁగువై చరింపుమా.

న్యాయముదప్పి యీ ప్రళయనాటకదృశ్యముఁ జూచినాఁడ వీ
కాయ మిఁ కేల భూపతినికాయమునం దలయెత్తఁ జాలుదే
శ్రీయును బౌరుషంబును బ్రసిద్ధియునుం గలరాజవంశమం
దీయపకీర్తి చుట్టుకొనియెన్ మృతిలేని కృతిస్వరూపమై.

మురువున్ గూర్చు ప్రబంధకావ్యరచనా పూజ్యుల్ విపశ్చిద్ధినే
శ్వరులున్నారు చతుశ్శతాధికముగాఁబాండిత్యముల్ సూపుచున్
పిరదౌసీకవి వాక్కునం గల రసావిర్భూతి గన్పట్టు నే ?
వరహీరంబును గాలఁదన్ను కొను నిర్భాగ్యుండెవండుర్వరన్.

అని పశ్చాత్తప్తుండై
వనరి యతని పేరఁ దూసుపట్టణమునఁ జ
క్కని సత్రశాల గట్టిం
చె నవాబుఁడు కవి ఋణంబు చెల్లింపంగన్.

దాని శైథిల్యములు నేఁడుఁ గానఁ బడును ;
పారసీకులు చూచి కన్నీరు విడుతు
రఁట ! మహమ్మదుగారికి నపయశంబు,
నిండు సత్కీర్తి కవికిని నిలిచిపోయె.

గజనీపట్టణ వీథులన్ నృపుని కంకాళంబు సప్రాణమై,
రజనీమధ్యములందుఁ గ్రుమ్మరుచు నార్తధ్వానముల్ సేయు నం
చు జనశ్రేణి వచించుచుండు, నవు నౌ క్షోణీస్థలిన్ వీడినన్
వృజినం బూరకపోవునే ? నరుని శాంతిజ్యోతిఁ జల్లార్చదే ?